

Luchia Antonova

(Bulgaria, Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences)

Clothes and Colours in the Bulgarian Dialects – Lexico-semantic Characteristics – A Colourful Study in Bulgarian Dialectology

Abstract: This review presents a work dealing with the names of clothing and ornaments and their main characteristics in relation to colours. The rich dialectal material has been classified and subjected to a thorough systematic semantic analysis.

Лучия Антонова

(България, Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“, Българска академия на науките)

„Облекло и цветове в българските диалекти – лексикосемантична характеристика“ – един цветен труд по българска диалектология

Трудовете по българска диалектна лексикология заслужават специален интерес, защото в тях се отразява богатството и колорита на народната култура. Ярък пример за това е монографията на Снежана Александрова „Облекло и цветове в българските диалекти – лексикосемантична характеристика“, публикувана от Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2022, 340 с. ISBN 978-619-7663-29-7. Посветена е на названията, свързани с облеклата и тяхното производство. Още в уводната част авторката прави общ анализ на облеклото като специфична част от материалния бит, която разкрива важни елементи от народните традиции и формира едни от първите зрителни представи за етноса. Тя изтъква, че облеклото, от една страна, е своеобразен изразител на групова или по-тясна селищна принадлежност на индивида към даден колектив, а, от друга – служи за изява на вътрешни разграничения между различни социални слоеве в групата.

Проучването на системата от названия, съставляващи тази лексикотематична група, представлява важна задача, която дава възможност за разгръщане на изследването в лексикосемантичен и лингвогеографски аспект. Сн. Александрова посочва, че досегашните лингвистични разработки по темата са насочени или към изследването на определени части на облеклото – напр. названия на престилки, на забрадки и т.н., или към определени исторически периоди – напр. Българското национално възраждане. За разлика от това в своя труд Сн. Александрова прави опит за систематизиране, класифициране и представяне на ареалите на разпространение на лексиката, назоваваща всички основни елементи на облеклото в езиковата система на българските диалекти. Това е основният принос на монографията.

В изследването се обръща внимание на системните отношения в лексикосемантичната група за облекло: начините за формиране на значението и пътищата за възникване на диалектните лексикални сходства и различия в българските говори; разкриването на специфичните езикови особености и на системните отношения между лексикалните единици; връзките между отделните названия в семантичен план. Названията се класифицират в тематични групи и подгрупи, проследяват се парадигматичните отношения

между езиковите единици чрез системния лингвистичен подход на методологичната основа на компонентния анализ. Сн. Александрова посочва, че изхожда от ономасиологичния подход при описанието на семантиката на думата, но прилага системно и семасиологичния анализ за разкриване на съвкупността от значения (семантичен обем), на взаимоотношенията между отделните значения, (семантична структура) и характера на семантичните връзки между названията в макродиалектен план. Освен това в труда се прилага културологичен и съпоставителен подход за установяването на различни тенденции при формирането и функционирането на диалектната лексика.

Достоинствата на монографията проличават още при представянето на нейните теоретични основи. Тук Сн. Александрова не само очертава теоретичните постановки и терминологията, на която се базира работата ѝ, но показва и своя засилен интерес към теоретичните езиковедски изследвания, цитирайки езиковеди като Н. С. Трубецкой, Ф. дьо Сосюр, Е. Косериу, М. М. Покровски, Й. Трир, В. Порциг, Л. Вайсгербер, Л. В. Щерба, В. В. Виноградов, Ф. П. Филин, Ем. Пернишка, Й. Дапчева и много други.

Теоретичните постановки, използвани в работата, са описани с вещина, като е обърнато специално внимание на системните отношения на лексикално равнище. Тя засяга важни въпроси на лексиколожките изследвания като този за център (ядро, ядрени семантични признаци) и периферия на лексикалните значения, категориалносемантична сема (архисема) и видове (диференциални) семи; мотивационен семантичен признак, лексикосемантични варианти на многозначната дума; диалектно лексикално множество; диалектно семантично множество; лексикални редове; диатопия (т.е. пространственото измерение на езика в неговото единство и териториални вариации); форематология, форемно пространство и много други. Това детайлно описание на теоретичните постановки представлява сериозен принос в българската диалектна лексикология.

Основна за труда е част IV. *Класификация на названията, свързани с облеклото. Лексикосемантична характеристика.* Тук материалът е организиран успешно в няколко лексико-семантични групи (ЛСГ), обединени от общата си предметна съотнесеност към понятията 'вещ, изработена от човека, предназначена за покриване или обличане върху тялото', названия на принадлежности за обуване, названия за накити, както и една тематична група от названия за означение на качества, свързани с термини за цвят, която се присъединява към същите тези обекти.

При изследването на названията за облекла във всяка една от отделените тематичните групи (или по-точно подгрупи) като се следват единни критерии в ономасиологичен и семасиологичен план за анализирането на лексикално-семантичните и на етимологичните характеристики (при определяне на произхода на думите) се разкриват проявите на системност на специализираната лексика за облекло, като се отчита нейната многоплановост. Следва се единна композиционна рамка за последователното разглеждане на самостоятелните лексеми и номинативните словосъчетания.

Лексемите се представят като се обединяват по тяхната основна семема, след което се разглеждат три основни типа диалектни названия – структурни (лексемни, фонетични, граматични, словообразователни), териториални (според границите на ареала) и етимологични (при определяне на съотношението на домашни и заети думи с включване на противопоставяния на по-нови с по-стари названия). Изследват се корелациите между названията в зависимост от характера на диференциалния признак, въз основа на които думите могат да се сравняват една с друга, да се отделят, да се обединяват и да образуват отношения на вариативност, разграничаване и тъждественост. Общите особености, които определят мястото на названията и тяхното лексикосемантично развитие, се обобщават с изводи за всяка тематична група. Тази част от труда е разработена много старателно

и изчерпателно, като е използван богат диалектен материал от писмени и от архивни източници.

Сн. Александрова изследва и някои названия с неясна етимология, като прави предположения за разкриването на техния мотивационен признак – срв. *негришка антерийа* – ‘горна дълга дреха, отворена по цялата предна дължина, със загръщащи се при полите предници’.

Като цяло изследването ѝ е изпълнено компетентно и задълбочено. В неговия край, както и след всяка част, са направени ясни и точни изводи, които съдържат и количествени характеристики. В труда са изследвани 1673 лексикални единици, класифицирани в шест тематични групи, които се обединяват от единство в значението си, намират се в системни родово-видови отношения и се противопоставят по различни семантични признаци като ‘част–цяло’, ‘мъжко–женско’ и т.н. Очертават се многочленни лексикални редове в съотношение *семема – лексеми* (съпоставни диалектизми) на макродиалектно равнище. Несъпоставните диалектизми, които се характеризират със съотношението *семема–лексема* се характеризират и количествено – 44 броя или 2,6% от всички названия. Извеждат се основните типове диалектни различия в лексиката – фонетични, словообразователни и семантични диалектизми. При изследване на семантичната структура се отбелязват непроизводни и производни диалектни названия. Правят се наблюдения и върху семантичния обем названията, по-голяма част от които са еднозначни, но някои се включват с отделни значения в различни говори в няколко тематични групи едновременно, което последователно се проследява при наименованията за горно женско и горно мъжко облекло (напр. антерия, джамадан и др. – ‘вид горна женска дреха’ и ‘вид горна мъжка дреха’). Проследява се видовото разчленяване в семантиката при някои названия – срв. *аба*, което е особено често явление при названията за цветове – срв. *сур*, *плав* и др.

В заключение може да се обобщи, че трудът представя изчерпателен материал за изследваната лексикотематична група на названия за облекло, накити и техните цветове, който е анализиран задълбочено и последователно. В резултат от това той е принос не само в описанието на българското диалектно богатство, но и на богатството, колорита и самобитността на националната ни култура. Книгата представлява интерес за широк кръг специалисти в областта на филологията, етнологията и културологията.